

Oversættelse

Rigsombudsmanden på Færøerne

Lagmandens Olajtale 2022

Hr. formand! Kære færingar!

Frugtbarhed og sagte vind fra sydvest
den milde sol forgylder landet.
Håb om en fremragende høst
synes at ligge i det.
Græsset er grønt, blomsterne smukke
klæder landet i sommerpragt.

Det skriver Ismar Joensen fra Fuglafirði i sit digt om den færøske højsommer, nu hvor alting står i det fuldeste flor.

Græsset vokser, kartoffelrækkerne er dybgrønne, og blomsterne klæder landet i sommerpragt.

Denne smukke sommerbeskrivelse kan også bruges om Færøerne i dag. Alting spirer – og væksten er tydelig overalt.

Men der er dog trusler. I naturen er det især storm, får og kartoffelsyge, som kan spolere vores afgrøder. Men hvis vi handler, skaber læ, sikrer, at gærderne er høje nok til, at fårene ikke kan springe over, og hvis vi opdyrker på ny, kan vi værne om det, der gror.

I øjeblikket er der også nogle politiske trusler. Der er krig i Europa, inflation og fødevare- og energikrise. Men handler vi, dækker vi os ind, hvor det er nødvendigt, sikrer vi gærderne mellem ind- og udmark, og har vi modet til regelmæssigt at opdyrke på ny, kan vi værne om væksten.

Nu nyder vi den lyse sommer. Men vi ved, at det langsomt bliver mørkere. Til Olaj er der igen mørkt nok til hemmeligt kæresteri. Vi bjærger høet, høster og fylder lagrene, fordi vi kender årets gang. Efter de lyse tider følger de mørke tider – og så lysner det igen. Således er det i naturen som i samfundsøkonomien.

Uden forberedelse kan vinteren blive hård. Men forbereder vi os fornuftigt, behøver vi ikke at bekymre os. Så er vi trygge.

Hr. formand! I disse dage er der mange, der er bekymrede. Som føler sig utrygge. For eksempel i Ukraine, hvor 10 millioner er flygtet fra hus og hjem.

Ord kan ikke beskrive det, der sker der lige nu. Det er den alvorligste situation i Europa siden 2. Verdenskrig.

Færøerne fordømmer den russiske invasion og krigen i Ukraine. Vi har derfor iværksat tiltag, som er med til at lægge pres på Rusland.

Vi er nu nødt til at tilkendegive, hvor vi står sikkerhedspolitisk – og ikke mindst moralsk.

Vi politikere bør derfor nøje drøfte, hvilken holdning vi skal have, hvad Rusland angår. Også fremover. Det er ikke et koalitions- eller oppositionsanliggende. Hele det politiske system må stå sammen. Som da vi stod sammen om at åbne samfundet for flygtninge.

Cirka halvtreds ukrainere lever nu trygt inden for den færøske grænse. De har mødt den færøske hjælpsomhed og gæstfrihed. De har fået et sted at bo og er i arbejde eller i skole.

Blandt dem er Tatsiana og Vitalii Turbin – og deres børn, Mykhailo på to år og Anastasiia på otte.

Da Rusland invaderede deres land, var det umuligt at blive boende på 6. sal. De fandt et tilflugtssted i en mørk kælder hos noget familie, mens raketter og bomber ødelagde deres land.

De besluttede sig for at flygte. Selv om det var svært at forlade det hele, ønskede de at få børnene ud af livsfaren. De var på flugt i fem dage gennem det krigshærgede land og måtte sove i bilen.

Nu er de her.

De er stadig bekymrede. For deres hjemland, familie og venner. Men på Færøerne er børnene trygge. Hverken advarselssirener, bomber eller raketangreb får dem til at frygte for deres liv.

”Det her land er koldt,” siger Tatsiana, ”men menneskene er varme.”

Beslutningen om at modtage flygtninge fra Ukraine er en milepæl i vores politiske historie. Det har krævet mange forberedelser.

Samarbejdet mellem institutioner, foreninger og de politiske partier har været enestående. Og færingerne har taget godt imod det.

For færingerne giver gerne til nødstedte. Vi har haft gode tider længe. Væksten har været høj og har i den grad båret frugt.

Med den fortsatte vækst i økonomien har vi forbedret velfærden. Det ses på folketallet, som nu har rundet de 54.000.

Men, hr. formand! Fremgangen kommer ikke af sig selv. Der forudsiges nu et økonomisk ruskvejr, og de første tegn på en verdensomspændende energi- og fødevarekrise viser sig. Vi mærker inflationen. Særligt brændstof og fødevarer bliver dyrere – og renten stiger.

Det rammer husstandene, og landsstyret vil derfor fremlægge forslag til hjælp til trængte husstande, så de, der er dårligst stillede økonomisk, kan få udbetalt op til 7000 kroner.

Men trods mørke udsigter, kan vi være optimistiske. Det voksende folketal giver flere hoveder og hænder på arbejdsmarkedet – og det er godt for økonomien.

Arbejdsløsheden er rekordlav, og arbejdsstyrken er blandt verdens bedst uddannede og aktive. Vi har rekordhøj eksport i år, og ressourceafgiften fra opdræts- og fiskerierhvervet satte rekord sidste år. Landets, kommunernes, det offentliges og privates gæld er lille sammenlignet med andre lande.

I 2021 var landskassens overskud på 138 mio. kr., og i år er indtægterne rekordhøje.

Men selv om håbet om et fremragende resultat er lyst, må vi ikke hvile på laurbærrene. Tværtimod. Vi skal fortsat arbejde for, at samfundet udvikler sig.

Vi skal turde at forandre og prøve noget nyt. At udfordre vanetænkningen og indrette os efter nye omstændigheder og udfordringer.

Det var formålet med Vækstforum. At finde konkrete tiltag, som kan skabe bæredygtig vækst og langtidssikre velfærden. I juni fik vi 164 anbefalinger på seks områder: Grøn omstilling, havet, uddannelse og arbejdsmarked, IT, erhvervsturisme og maritim forsyningsindustri.

Målene er progressive og modige.

Eksporten fra havet skal vokse med tre milliarder, og IT-branchen skal vokse fra 2,5 til 6 procent af økonomien.

Erhvervsturismen skal vokse, så vi får en jævn og fornuftig turisme hele året.

Færøske havne og leverandører skal være første valg for skibe i Nordatlanten.

På uddannelsesområdet skal vi imødegå arbejdsmarkedet og ruste os til fremtidens kvalifikationskrav.

Vigtigst af alt skal vi blive grønnere. For eksempel skal vi reducere CO2-udslippet væsentligt, skære ned på ressourceforbruget – og udnytte og bevare det færøske land- og havareal bedre.

Jeg opfordrer til, at vi alle i fællesskab begynder at arbejde for disse tiltag.

Fordi, hr. formand! Arbejder vi ikke bæredygtigt, er det som at slippe fårene løs i indmarken nu.

De æder hellere end gerne det gode græs – men har så intet at spise til vinter.

Vi må handle langsigtet, og den nye energi- og klimapolitik er et stort grønt skridt.

Det går godt med omskiftningen til grøn elproduktion, og snart får vi energi fra to nye vindmølleparker oppe over Tórshavn.

Der sættes yderligere gang i forsøgene med havkraft, og vi undersøger, om der kan udvindes energi fra varme underjordiske kilder.

Der skal også anvendes grønne løsninger på landjorden. Derfor vil bygningerne på Tinganes snart blive opvarmet ved hjælp af havkraft.

Vi skal samtidig reducere CO2-udslippet.

Fra 2024 forbyder vi oliefyr i nye huse, vi yder støtte til nedtagning af gamle oliefyr, og varmepumper momsfrtages fortsat. Vi forlænger også ordningen med tilbagebetaling af moms på el- og hybridbiler, og vi reducerer gradvist forurenende drivhusgas.

Med det nye pantsystem kan vi aflevere alle pantbeholdere samme sted. Dernæst bør vi opkræve pant af flere typer af beholdere, så vi reducerer mængden af affald.

Men det nytter ikke meget at tænke på verdens naturudfordringer og samtidig glemme vore egne. Vi har et begrænset areal, og vi skal have klare planer.

Både om hvordan de forskellige områder i landet skal kunne benyttes, og hvordan vi indretter færdslen i udmarken.

Færingerne skal kunne nyde naturen. Det har altid været tradition.

Der skal skelnes mellem privat og erhvervsmæssig færden i udmarken. Og vi skal altid vise forsigtighed og respekt over for landbrug, fårehold og natur.

Vi har jo pligt til at bevare naturen og få det meste ud af ressourcerne.

Vi bør derfor i større grad udvikle de færøske landbrugsressourcer. Der skal formuleres en landbrugspolitik, hvor der lægges vægt på bæredygtigt jordbrug, dyrevelfærd, uddannelse og finansiering.

Havets ressourcer kan samtidig udnyttes bedre, så vi får større udbytte af dem. Færøerne er verdens spisekammer, og efterspørgslen på fiskeprodukter stiger støt.

Der må opnås enighed mellem kyststaterne, så vi sikrer en bæredygtig fangst.

Nu, hvor der er lagt trykke rammer for fiskerierhvervet, investeres der stort i skibe, der både er grønnere og mere effektive. Der er givet forsøgskvoter til flere nye fiskearter.

Opdrætsindustrien står for mere end halvdelen af eksporten og foretager store investeringer i forbedring af produktion, teknologi og bæredygtighed for at sikre konkurrenceevnen. Opdrætsindustrien skal fortsat kunne virke og vokse på et trygt grundlag.

Lakseprisen har været usædvanligt høj i den seneste tid. Produktionsprisen er også steget på grund af den forhøjede råvarepris. Planen er derfor at tilpasse afgiften til staten, så den afspejler den nye virkelighed.

Men selv om naturressourcerne er rige, er den menneskelige ressource den vigtigste. Noget af det dyrebareste, mennesket er velsignet med, er evnerne til at lære. Uddannelse er en af forudsætningerne for en bæredygtig vækst inden for alle sektorer.

Mangfoldigheden af uddannelser på Færøerne stiger støt.

På universitetet optages flere på IT-bacheloruddannelsen, og en ny uddannelse inden for IT-polyteknik starter i år. En erhvervsuddannelse i IT-support er også under opbygning.

Og nu er det også muligt at tage en masteruddannelse i jura på universitetet.

Universitetet optager nu sygeplejestuderende to gange årligt, og sundhedsuddannelserne i Hov er gjort tidssvarende. Dertil optages der fra næste år pædagogstuderende to gange årligt.

På ungdomsuddannelserne opdaterer vi flere erhvervsuddannelser, og i august tager de første hul på den nye opdrætsuddannelse.

Husholdningsskolen i Klaksvík får nye og bedre faciliteter.

I det kommende år opdaterer vi folkeskoleloven og evaluerer time- og fagfordelingen samt proportioneringen af de forskellige fag.

Der vil blive set på klassestørrelser, hvordan skoledagen kan forkortes, og hvordan vi bliver bedre til at organisere undervisningen i færøsk som andetsprog.

Hr. formand! I denne frodige sommertid er der altid en eller anden vækst, som ikke trives. Fordi terrænet er for vådt eller for tørt. Fordi solen er for stærk eller skyggen for mørk.

Selvom vi har gode tider, er antallet af unge, der mistrives, voksende. Det gør vi noget ved. Der skal være trygt på Færøerne – særligt for børn og unge.

Man skal kunne komme endnu hurtigere til udredning og behandling i børne- og ungdomspsykiatrien – og unge med angst og depression skal fortsat få gratis psykologhjælp. Behovet for det har været stort.

Vi evaluerer forsøgsordningen med psykologi i folkeskolen og tager stilling til, hvordan dette skal tilrettelægges fremover.

Smuglere og sælgere skal ikke kvæle ungdommen, netop som den er i færd med at spire. Den nye helhedsplan med anbefalinger om, hvordan vi kan komme misbrug af rusmidler til livs, bekræfter, at trivsel er det bedste værktøj.

Dem, der er del af et godt fællesskab, får sjældnere problemer med rusmidler. Derfor spiller idræts- og kulturliv, kirker, forsamlinger og andre gode fællesskaber en nøglerolle i det fælles arbejde med at luge dette uønskede ukrudt væk.

I det kommende lagtingsår tager vi nye metoder i brug for at få bugt med rusmidler – både ved at hjælpe de unge og ved at gøre det vanskeligere at smugle.

Og nu vi taler om lovbrud, så har vi opdateret straffeloven. Blandt andet er det vedtaget, at er der ikke opnået samtykke, er der tale om voldtægt.

Fængselsforholdene har ikke været tilfredsstillende. Jeg glæder mig over, at der er indgået en aftale med den danske regering om at bygge et nyt fængsel, og endelig er forberedelserne påbegyndt. Dertil indføres der en fodlænke-ordning.

Hr. formand! Et andet af Ismar Joensens vers lyder således:

Kløver og røllike kappes
med andre om den frugtbare muld
de små blomster behøver dog ikke
at holde sig tilbage.
De er smukke hver især,

duftende
pryder de landet med farver.

Den færøske mangfoldighed er stor, og vi skal tilrettelægge forholdene, så alt, der vil gro, trives her. Selv ikke den mindste blomst skal holde sig tilbage på Færøerne – tværtimod. Vi forbedrer derfor trygheden og trivslen på flere områder.

Et handicapombud får tilsyn med, om handicapaftalen bliver fulgt. Derudover skal ombuddet oplyse personer med handicap om deres rettigheder. Det bliver en kærkommen ordning.

Udlændinge, der kommer til Færøerne, får klarhed over deres rettigheder og pligter med den nye integrationslov. Permanent opholdstilladelse bliver fremover betinget af, om de består et kursus i færøsk som andetsprog.

Børns første leveår har afgørende betydning for deres fremtid. Derfor skal vi også sikre børn i førskolealderen de bedste omstændigheder for at lære og modnes.

Pædagoguddannelsen bliver omstruktureret og moderniseret, så pædagoger bliver uddannet direkte til daginstitutionsområdet.

Barselsorloven er forlænget til 52 uger, og nu prioriterer vi en forhøjelse af barselstilskuddet.

Forældre, som ønsker det, skal kunne passe deres børn hjemme. Derfor skal pengene følge barnet.

Børneværnsloven skal opdateres til gavn for vores mindste.

Når det kommer til kultur og idræt ser vi, hvordan vi som nation anstrenger os i konkurrence med andre og vinder. Derfor har heller ikke idrætsudøverne og kunstnerne grund til at holde sig tilbage. Tværtimod.

Set i forhold til befolkningstallet er de gode resultater inden for idrætten helt utrolige. Og gode resultater kræver gode rammer. Derfor glæder det mig, at alle politiske partier er enige om at finansiere en del af den nye storhal.

Den færøske kunst er samtidig af ufattelig god kvalitet. Særligt i filmindustrien er der vækst, og mange kortfilm har vundet internationale priser i hele verden. Filmisk spænder Færøerne nu fra James Bond til folkekære Hannis Martinsson i Trom.

Vi skaber også rammer for kunsten. Arkitektkonkurrencen om Tjóðleikhúsið (*Nationalteatret*) er i gang, og til efteråret fremsættes der forslag om at tilvejebringe den eksterne finansiering. Der fremsættes også forslag om, at kunst skal være en selvfølgelig del af alment byggeri.

Og hr. formand! – Der er fortsat behov for at bygge. Særligt boliger. Det er altafgørende for trivslen, at vi har et trygt sted at slå rod. Spørg bare ukrainske Tatsiana og Vitalii Turbin.

For dem, der mangler et trygt hjem, er det afgørende, at boligproblematikken bliver løst. Og det er vi godt på vej til.

De seneste tre år er over 550 boliger sat på markedet.

Dernæst bygger Bústaðir (*det almene boligselskab*) 100 ekstra boliger, og en hel del bliver bygget privat.

Jeg erkender, at mennesker med særlige udfordringer har været i svær bolignød. Men vi bygger beskyttede boliger på Argir og i Hoyvík. Det vil tilsammen give 48 bo- og aflastningspladser.

På "Skálagarð" (*bo-, aflastnings- og rehabiliteringscenter*) i Klaksvík – som åbner det kommende år – bliver der plads til 15 personer med senhjerneskade.

Arbejdet med at bygge institutioner og bofællesskaber til personer med særlige behov fortsætter støt. Næste år går vi blandt andet i gang med at bygge et bofællesskab til voksne med autisme.

Derudover har Bústaðir fået 200 mio. kr. til særlige målgrupper. Almannaverkið (*Departementet for sociale ydelser*) og Sinnisbati (*interesseorganisation for psykisk syge og deres pårørende*) samarbejder om at etablere 12 lejligheder i Blómubrekka i Tórshavn.

For at undgå, at der opstår unødigt opbremsning i det almene byggeri, arbejder vi med en langtidsplan for hvilke døgninstitutioner, aktivitetstilbud og aflastningstilbud, der skal bygges de kommende 10 til 15 år. Dette må alle partierne samarbejde om.

På samme måde må alle partier samarbejde om sundhedssystemet – med langsigtede løsninger for øje. Alle skal kunne føle sig trygge og have tillid til sundhedssystemet. Vi har tilføjet sundhedsområdet flere ressourcer og mere finansiering end nogensinde før, så tjenesterne kan dække nutidens behov.

Målet er at skabe en behandlingsgaranti, så ingen kommer til at vente unødigt længe på undersøgelse eller behandling. Ventelisterne skal analyseres jævnligt, så vi hurtigt opdager, hvorfor de bliver lange – og hvordan vi korter dem ned igen.

Der er ansat speciallæger, bevillingen til konsulenter er øget, og samarbejdet mellem sygehusene er koordineret bedre. Ventetiden til MR-scanneren er de sidste to år faldet fra seks uger til to, og senere i år køber vi endnu en CT-scanner.

Den nye kræftplan bliver nu sat i værk, så alle får en lovsikret behandlingsgaranti.

En ny modtagelse for voldtægtsofre på Landssygehuset sikrer ofrene hurtig hjælp; og nu etablerer vi også en psykiatrisk akutmodtagelse.

Til nytår opstartes Fólkaheilsustýrið (*Folkesundhedsstyrelsen*), som skal sikre den overordnede sundhedsfaglige ledelse.

Og det kommende år tager vi H-bygningen på Landssygehuset i brug. Det bliver teknisk set et stort skridt, og forholdene for de syge og for personalet bliver væsentligt forbedrede. Somatisk og psykisk behandling får til den tid samme indgang.

Samarbejdet mellem Novo Nordisk fonden og Heilsumálaráðið (*Departementet for Sundhed*) påbegyndes også, hvilket vil forbedre diabetesbehandlingen og forskningen på området.

Genoptræning til dem, der har mistet førligheden som følge af sygdom eller skade, bliver også prioriteret. Alene i år oprettes der seks nye stillinger til genoptræning.

Og om kort tid fremsættes der lovforslag om overtagelse af epidemi-området.

Hr. formand!

For at sikre trivsel, mangfoldighed og vækst i hele landet må vi kontinuerligt udbygge infrastrukturen.

Vi tager hul på arbejdet med at bygge en tunnel til Suðuroy og opretter aktieselskabet Suðuroyar-tunnill. Fra 2025 sætter vi 100 mio. af årligt til projektet.

Vi forbereder også en Vestmanna-tunnel, og arbejdet med tunnelen mellem Øravík og Fámjin er begyndt.

Arbejdet med tunnelerne til Sandoy, Dalur og Norður um Fjall går efter planen.

Eysturoy-tunnelen har fuldkommen forandret samfærdslen, og prisen er nu justeret, så de, der kører ofte, får større gavn af tunnelen.

Strandfaraskip Landsins (*Færøernes offentlige transportselskab*) binder landet sammen og har meget stor betydning for samfærdslen. Men sejlladsen må omorganiseres, så den får sikre og varige rammer og færgeflåden kan fornyes.

De seneste år har Suðuroy-ruten været presset. Den øgede aktivitet på øen påvirker fragttransporten. Vi lejer derfor færgeren Herjolf III, der først og fremmest skal sejle som fragtskib. På den måde opnår både indbyggerne på Suðuroy og erhvervet en bedre service.

Hr. formand!

Som jeg nævnte i starten, kan vi nu ane de trusler, som kan påvirke vores vækst. Vi er nødt til at arbejde for at sikre, at de påvirker os mindst muligt.

Krigen i Ukraine påvirker millioner af mennesker direkte. Eksempelvis Tatsiana og Vitalii Turbin – og deres børn. Men den påvirker endnu flere indirekte.

På den lille skala er stort set alle varer blevet dyrere – og på den store skala er den internationale politiske situation totalt forandret.

At vi nu har fået større indflydelse end nogensinde før, kræver en moden og aktiv forsvarspolitisk rolle.

Luftovervågningsradaren, som landsstyret og den danske regering indgik aftale om i juni, sikrer, at fremmede fly ikke kan flyve ubemærkede ind i færøsk luftrum. Det er vigtigt for NATO-forsvaret og færingeres sikkerhed.

Samarbejdet med de danske forsvarsmyndigheder er øget, og kommunikationen med NATO, USA, Storbritannien, Norge og Island om forsvarspolitiske anliggender er i udvikling.

Det er nye tider i rigsfællesskabet. Vi skal fortsat modernisere fællesskabet – udnytte gensidige muligheder og fjerne markedshindringer.

Det nye samarbejdsforum, som mødtes her i juni, er et gennembrud. Nu deltager vi i det, der har betydning for sikkerhed og forsvar i Nordatlanten og i Arktis.

Derfor må vi tage stilling til, hvad vi vil sikkerhedspolitisk. Et forslag til vedtagelse om Færøernes sikkerhedspolitiske anliggender bliver fremsat i Lagtinget i november.

En plan om cybersikkerhed bliver også præsenteret ved årsskiftet.

Vi ser nu for alvor, hvordan vi påvirkes af hinanden. Det, der bliver sået andre steder, gror pludselig hos os også. Derfor arbejder vi for samarbejde og aftaler med flere lande. Vi må fortsat skaffe erhvervslivet nye eksportmuligheder.

I april blev Færøerne og Japan enige om en formel samarbejdsramme. Vi vil have en frihandelsordning. Repræsentationen i Tel Aviv har været i funktion i halvandet år, og eksporten til Israel er i stor udvikling. Der arbejdes nu på at åbne en repræsentation i Washington.

Kommunikationen mellem lagmanden og EU-Kommissionsforkvinden har i den seneste tid været meget positiv. EU synes nu at være reelt interesseret i at styrke relationerne med Færøerne, også på handelsområdet.

Og for at skabe endnu bedre vækstbetingelser for eksporten etablerer vi "Export Faroe Islands", som skal have ansvar for at udvikle eksporten, ligesom "Visit Faroe Islands" udvikler turismen.

Hr. formand! Kære færingar.

Målet for dette kommende år bliver at opdyrke jorden og så nyt. Men også at beskytte det, der gror og skabe læ, hvor det er nødvendigt. Sikre, at vores gærder er høje nok, nu hvor truslerne anes.

Det færøske samfund står i fuldt flor, og vi har det forgangne år sat rekord på mange forskellige parametre. Det går utrolig godt.

Men iagttager vi verden, ser vi, at den langsomt formørkes. Det er tegn på, at sommeren er ved at gå på hæld. Men handler vi rigtigt nu, kan vi sikre os, at den nye årstid ikke kommer bag på os.

Folk er lige nu i færd med høsten rundt om i landet. Også de forbereder sig til mørkere tider. Ingen af dem bekymrer sig dog om vinteren, for de ved, hvordan det er: Sådan er årets gang, og bærer de sig fornuftigt ad nu, rækker sommerens afgrøder – også når ruskvejret kommer.

Det er det samme, hvad den politiske situation angår. Forbereder vi os fornuftigt, behøver vi ikke bekymre os.

Så er vi forsat trygge.

Jeg vil runde af med en passende passage fra digtet MYND 1 (*BILLEDE 1*) i samlingen »Eg skrivi á vátt pappír« (*"Jeg skriver på vådt papir"*) af Lív Maria Róadóttir Jæger.

"Endnu er dagene lyse
lange.

Lyset vil forandre sig den kommende tid
med mild vished
mild
for det vil ikke chokere nogen, at det sker"

God Olaj, alle sammen!

Gud velsigne Færøerne.
Bárður á Steig Nielsen, lagmand